

Maciej Łuczak*

Wpływ myśli teoretycznej i praktycznej szkoleniowców węgierskich na sukcesy polskiej szermierki

Streszczenie

W Polsce międzywojennej do 1928 roku szermierki na szable nauczano przede wszystkim według metody włoskiej. Po przybyciu do Polski w 1928 roku fechtmistrza węgierskiego Beli Szombathelyego zaczęła dominować metoda węgierska. Po raz pierwszy wprowadzono atak o niewiadomym zakończeniu. Poprawiono szybkość, a także technikę w odpowiedzi. Zastosowano większą ruchliwość i prostotę akcji.

Od 1938 roku zaczęto dostosowywać szkolenie do metody fechtmistrza Borsodiego. Duży wpływ na przemiany w technice i taktyce wywarły również kontakty Polaków m.in. z szermierzami Austrii, Węgier, Włoch i Francji.

Po II wojnie światowej, w 1947 roku trener mjr Janos Kevey, po przyjeździe do Polski, w krótkim czasie nauczył grono młodzieży perfekcyjnego wykonania kilku akcji szermierczych. Zawodnicy większość natarć wykonywali rzutem. W obronie stosowali odskok, a bezpośrednio po nim – rzut, wykonywany z maksymalną szybkością.

System szablowy J. Keveya przyjęło wielu polskich trenerów, a następnie udoskonaliło go. Sukcesy Polaków na arenie międzynarodowej, a zwłaszcza w szabli, świadczą o wielkich zasługach trenerów węgierskich – Belli Szombathelyego i Janosa Keveya – w rozwój szermierki w kraju, na dziesięć lat przed i po II wojnie światowej, czego dowodem było wywalczenie m.in. czterech medali olimpijskich w szabli – polskiej broni narodowej.

* Dr hab. Maciej Łuczak – Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej, prof. Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

Słowa kluczowe: szermierka, szabla, teoria szermierki, trening, metody treningowe, przemiany w technice i taktyce walki na szable.

1. W latach zaborów (1795–1918) – uwagi wstępne

Szermierka na ziemiach polskich, znajdujących się pod okupacją państw zaborczych (Austrii, Rosji i Prus), na przełomie XVIII i XIX wieku, jako sport narodowy realizowana była w szkołach różnego typu: cywilnych i wojskowych (np. w Krzemieńcu, Warszawie, Kaliszu, Krakowie, Lwowie i innych ośrodkach). Do 1928 roku szermierka sportowa na ziemiach polskich rozwijała się pod wpływem metod nauczania charakterystycznych dla szkół szermierczych: polskiej, niemieckiej, francuskiej, włoskiej.

Na ziemiach polskich zagarniętych przez Rosję (od Warszawy na wschód) szermierki nauczali Niemcy i Francuzi. Jednym z pierwszych nauczycieli osiadłych w Warszawie był przybyły z Niemiec Teodor Mathes. Od 1831 roku lekcje fechtunku udzielał członkom rodziny hrabiego Łubieńskiego. Wkrótce prywatne szkoły fechtunku – rozwijające się w Warszawie w drugiej połowie XIX wieku – zaczęły zakładać również Polacy i inni cudzoziemcy. Najbardziej znaną była „sala szermiercza” założona w 1890 roku przez Francuza Juliana Michaux, który uczył w niej szermierki na szable „mało u nas jeszcze znaną metodą włoską” zarówno cywilów, jak i wojskowych, w rosyjskiej Wojskowej Szkole Szermierki w Warszawie¹. Wkrótce nowy sposób zyskał grono zwolenników. Od 1898 roku J. Michaux nauczał szermierki w Warszawskim Towarzystwie Wioślarskim (funkcjonującym, od 1882 roku) oraz w Warszawskim Towarzystwie Łyżwiarskim (od 1901 roku)². Powstawanie szkół było cenne, gdyż w Królestwie Polskim władze carskiej Rosji, szczególnie przed wydarzeniami rewolucyjnymi z 1905 roku, kiedy to ludność polska domagała się większych swobód, rzadko wyrażały zgodę na tworzenie stowarzyszeń. O niskiej popularności fechtunku w czasach zaborów świadczy artykuł zamieszczony na łamach czasopisma „Sport” w nr. 7 z 1912 roku, w którym autor pomimo dostrzegania wielu zalet z uprawiania tego sportu pisze, że „[...] nie posiadamy wszędzie dla niego dość odpowiednich trenerów”. Jak np. w Księstwie Poznańskim znajdującym się pod

¹ S. Spyra, *Szermierka. Metodyka nauczania. Floret – szabla – szpada*, Warszawa 1970, s. 18; J. Konopnicki, *Wychowanie fizyczne w gimnazjum wołyńskim*, „Kultura Fizyczna” 1956, nr 3, s. 175–177. Przez szkołę szermierki należy rozumieć całokształt działań realizowanych w danym kraju i na danym obszarze w dziedzinie teorii i praktyki szermierczej.

² W. Ferens, *Powstanie pierwszych zrzeseń sportowych w Warszawie*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1957, t. 1, s. 277.

zaborem pruskim, gdzie szermierki nauczali przeważnie Niemcy. Tak było m.in. w Lesznie i w Gnieźnie³.

Również w Galicji – w niektórych szkołach średnich i wyższych znajdujących się w granicach zaboru austriackiego – szermierki nauczali nauczyciele wywodzący się z Francji, a następnie Austrii i Italii. Tak było np. w Krakowie, gdzie w uniwersytecie krakowskim w szkole fechtunku w latach 1817–1821 szermierki nauczali studentów Francuzi: Aleksander Tavernier (zdemobilizowany kapitan armii francuskiej), od 1827–1831 J.Ch. Remy⁴, a od 1877 roku Artur Mariè⁵. Z początkiem XX wieku w Krakowie – od 1908 roku fechtmistrz austriacki – Eugeniusz Linnemann prowadził zajęcia w Oficerskim Klubie Szermierczym⁶ i w sekcji szermierczej Akademickiego Klubu Sportowego (od 9 listopada 1912 roku), zgodnie z założeniami szkoły włoskiej. W korporacjach akademickich dominowała szkoła niemiecka⁷. Naukę rozpoczynano na pałasze (zbliżone kształtem do szabli), a następnie nauczano zasad walki floretem.

We Lwowie szermierki nauczano posługując się metodami szkół: tradycyjnej polskiej, francuskiej, niemieckiej, francusko-niemieckiej, francusko-włoskiej i nowoczesnej szkoły włoskiej. W mieście monopol na nauczanie fechtunku posiadała rodzina Mariè, której członkowie udzielali lekcji szermierki w latach 1860–1909⁸. Przykładowo w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” szermierki nauczano (od 1 lutego 1867 do 1875 roku) według metody francusko-niemieckiej oraz tradycyjnej szkoły polskiej. Od 1899 roku we Lwowie zaznaczyły się wpływy Włocha Oratio Santelligo (brat i asystent słynnego Itala Santellego), który pełnił funkcję fechtmistrza. Szermierki na szable nauczał on według metody francusko-włoskiej i nowoczesnej szkoły włoskiej. Dzięki m.in. pracy wymienionych fechtmistrzów szermierze ze Lwowa zaczęli odnosić coraz

³ Z. Grot, J. Gaj, *Zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*, Wyd. PWN, Warszawa – Poznań 1973, s. 102.

⁴ H. Oszaś, *Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Roczniki Naukowe WSWF” Kraków 1964, t. II, s. 95.

⁵ H. Oszaś, *Szkoły jazdy konnej i fechtunku w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1963, nr 4, s. 498–499; R. Wasztyl, *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Wydawnictwo Monograficzne nr 60 AWF w Krakowie, Kraków 1993, s. 172–173.

⁶ S. Sołtan, Manuskrypt (maszynopis). Zbiory prywatne Stanisława Sołtana.

⁷ G. Pawlak, *Rozwój szermierki sportowej na ziemiach polskich od XIX w. do 1939 r.*, „Roczniki Naukowe AWF w Warszawie”, Warszawa 1974, s. 232–233.

⁸ J. Snopko, *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Galicji 1867–1914*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 1997, s. 40, 43; *Z dziejów szermierki w Polsce*, „Stadion” 1927, nr 6, s. 4; R. Wryk, *Początki sportu akademickiego w Polsce (1878–1908/09)*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1982, nr 2, s. 82. Metoda francuska dotarła do Lwowa pod nazwą „Hochterz-Parade”. Jej główną cechą było wykonywanie ruchów ręką z „przegubu” (nadgarstka), zaślonę piątą zastępowała wysoka trzecia, zaś niektóre cięcia zadawano rewersem klingi.

większe sukcesy na zawodach z udziałem amatorów ówczesnej monarchii Austro-Węgierskiej⁹. Wśród lwowskich zawodników dominowała metoda ukształtowana w Cesarsko-Królewskim Wojskowym Instytucie Kształcenia Nauczycieli Szermierki i Gimnastyki („K. Und Militär Fecht und Turlehreinstitut”) w Wiener-Nustadt – w jednej z najwybitniejszych szkół fechtunku w Europie. Popularna była zwłaszcza w klubach znajdujących się w granicach monarchii Austro-Węgierskiej¹⁰.

Tak więc, w szermierce na ziemiach polskich, od końca XIX wieku, rywalizowały między sobą szkoły francuska, niemiecka, austriacka i włoska.

2. W Polsce niepodległej lat 1919–1939

Po odzyskaniu w 1918 roku przez Polskę niepodległości szermierkę rozwijano w trzech formach: sportowej (poprzez ogólnokrajowy związek sportowy i Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich), wojskowej (zobowiązywano do uprawiania jej żołnierzy służby czynnej i zawodowej), pojedynkowej (jako sposób rozstrzygnięcia sporów).

W II Rzeczypospolitej, szermierka popularna była zwłaszcza w ośrodkach uniwersyteckich, kontynuując tradycje z okresu zaborów. Uprawiano ją m.in. w sekcji szermierczej Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie (reaktywowanej w końcu 1921 roku) oraz sekcji szermierczej AZS w Poznaniu (powstałej w końcu 1919 roku), stołecznym AZS (1921) i innych, np. w Klubie Sportowym „Pentathlon” (1922) przy Centralnej Szkole Wojskowej Gimnastyki i Sportów (dalej CSWGiS) w Poznaniu. W tej ostatniej szermierki nauczał fechtmistrz Leopold Targler – Austriak – absolwent Szkoły w Wiener-Neustadt. Opierając się na jej zasadach, rozwijał „metodę austriacką”, charakteryzującą się przede wszystkim precyzją i stopniowaniem trudności w nauczaniu. Ruchy ręki były obszerne, wykonywane z łokcia. Zasłony główne to 1, 2, 5, a pomocnicze – 3 i 4.

Mimo trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej Polski w latach 1919–1920 rozwój sportu postępował szybko. W dniu 28 maja 1922 roku we Lwowie zorganizowano Polski Związek Szermierczy.

Po ukonstytuowaniu się Zarządu (26 listopada 1922 roku) PZS przyjęto do Związku Polskich Związków Sportowych w charakterze członka zwyczajnego, a w roku 1923 – do Międzynarodowej Federacji Szermierczej (FIE – Fédération Internationale d’Escrime), co stwarzało nowe możliwości rozwoju zwłaszcza na arenie międzynarodowej i zaszczepianiu nowych metod nauczania.

⁹ *Z dziejów szermierki w Polsce...*, s. 4.

¹⁰ G. Pawlak, *Rozwój szermierki sportowej...*, s. 232–233.

W 1923 roku należały do PZS trzy kluby, w 1927 roku liczba ta wzrosła do dwunastu, a w 1939 roku do czterdziestu z 500 zawodnikami. Sport szermierczy rozwijał się głównie w następujących ośrodkach: Warszawa, Lwów, Kraków, Katowice, Łódź, Poznań. Z sekcji szermierczych najlepsze rezultaty sportowe do 1928 roku uzyskiwali szermierze AZS Kraków, a w następnych latach Wojskowy Klub Sportowy „Legia” Warszawa i Policyjny Klub Sportowy z Katowic. Wysoki poziom prezentowali także zawodnicy AZS Poznań, „Warszawianki”, AZS Warszawa, WKS Łódź.

W Polsce międzywojennej do 1928 roku szermierki na szable nauczano przede wszystkim według metody włoskiej, lecz modyfikowanej przez wzorce szkół francuskiej i węgierskiej. Jak pisze Jerzy Zabielski, mimo dużej precyzji i szybkości w wykonywaniu akcji różnorodnych pod względem technicznym, „ujemną stroną metody włoskiej było zbyt małe akcentowanie pracy myślowej”. Stąd dominacja Węgrów, których akcje cechowały się większą prostotą i praktycyzmem, bez ścisłego przestrzegania prowadzenia broni przedramieniem („z łokcia”)¹¹.

W międzyczasie, w Polsce w 1926 roku, po dojściu do władzy Józefa Piłsudskiego, zarządzanie sportem przejęła grupa osób związanych z wojskiem i jego partią. Wówczas związki sportowe, w tym PZS, zaczęły rozwijać w nieco szerszym zakresie kontakty międzynarodowe – urządzać akademie z udziałem m.in. znanych szermierzy z zagranicy i pozyskiwać szkoleniowców. Po długotrwałej korespondencji w 1928 roku do kraju sprowadzono trenera węgierskiego Belę Szombathelygo¹² (także uczestnika ośmiomiesięcznego kursu w Akademii Szermierki w Wiener-Neustadt). 18 marca 1928 roku rozpoczął pracę w Krakowie w charakterze fechtmistrza Polskiego Związku Szermierczego¹³.

¹¹ J. Zabielski, *Szermierka*, [w:] *Przewodnik Sportowy*, red. T. Sawicki i W. Kwast, wyd. nakładem Księgarni J. Lisowskiej, Warszawa 1933, s. 155. Węgierska szkoła szablowa powstała około 1924–1925 roku. Stało się to pod wpływem włoskiej szkoły szablowej, z tym, że Węgrzy stworzyli własny styl, który odznaczał się odmienną specyfiką. Wybrali racjonalne elementy szermierki włoskiej, eliminując dogmatyzm, i wprowadzili ruchy naturalniejsze oraz bardziej swobodne, z czego narodził się styl dynamiczny i elastyczny. Różnica pomiędzy nowoczesną szkołą węgierską a klasyczną włoską polegała na przyjęciu w obronie układu zasłon w kształcie trójkąta tereja–kwarta–kwinta, w miejsce trójkąta sekunda–prima–kwinta, jak również na znacznym zmodyfikowaniu pozycji i techniki ręki uzbrojonej, która stała się dynamiczniejsza.

¹² Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), Państwowy Urząd Wychowawczy Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (dalej: PUWFiPW), I-300.69.134, Umowa trenera Szombathely. Utrzymanie miesięcznie Węgry wynosiło 200 dolarów USA. Ponadto dostał nieodpłatnie mieszkanie w Warszawie – dwa pokoje z kuchnią, za które czynsz wynosił 300 zł miesięcznie; Sprawozdanie Zarządu Polskiego Związku Szermierczego z 1935 roku. Koszty utrzymania Węgry w charakterze trenera związkowego pochłaniały znaczne kwoty i poważnie uszczuplały budżet Polskiego Związku Szermierczego.

¹³ Bela Szombathely, „Przegląd Sportowy” z 14.12.1932 roku, nr 100, s. 3. Urodził się 30 czerwca 1900 roku w Budapeszcie. Ojciec jego był pułkownikiem wojska węgierskiego. Od szóstego ro-

Do jego obowiązków należało prowadzenie kursów instruktorskich i fechtmistrzowskich oraz pomoc i współdziałanie w organizacji imprez szermierczych organizowanych przez wojsko i PZS, szkolenie szermierzy z grup cywilnych i wojskowych¹⁴. W latach 1928, 1932, 1936 przygotowywał polskich reprezentantów do igrzysk olimpijskich, skupiając ich m.in. na obozach treningowych. Niezależnie od urządzania wspomnianych obozów fechtmistrz Szombathely organizował zgrupowania treningowe przed mistrzostwami Europy. Od stycznia 1929 roku w Ośrodku WF w Warszawie zorganizował treningi dla drużyny reprezentacyjnej oraz dla szermierzy z warszawskich klubów. Kolejny obóz przeprowadzono dopiero w końcu kwietnia 1938 roku w sali PUWFiPW w Warszawie¹⁵.

Równocześnie kierował kursami dla fechtmistrzów, między innymi od 25 stycznia do 22 grudnia 1929 roku w Ośrodku Wychowania Fizycznego w Warszawie. Dzielił się swoim kunsztem również z szermierzami w innych miastach. W 1931 roku pracował dwa tygodnie w Poznaniu, Łodzi i we Lwowie z zawodnikami tamtejszych klubów¹⁶. Tą drogą przybliżał zawodnikom zasady tego trudnego sportu.

ku życia uczęszczał do szkoły w Ni Ywesz Kloni Yszkóla. W 1910 roku rozpoczął naukę w wojskowym gimnazjum. Bela Szombathely z szermierką zapoznał się w 1913 roku w Pozsony. Następnie uczęszczał przez jeden rok do szkoły w Wiener-Neustadt, gdzie ukończył roczny kurs szermierzy. W czasie wojny przebywał w Seged. Podczas rewolucji socjalistycznej na Węgrzech walczył jako podporucznik w szeregach Białej Gwardii. Po zakończeniu I wojny światowej wystąpił z wojska i osiedlił się w prowincjonalnym miasteczku w Bonyhad, gdzie wraz ze swym przyjacielem Perczałem założył Klub Szermierczy. Tam trenował swych kolegów jako fechtmistrz amator. W 1924 roku zdał egzamin na fechtmistrza zawodowego. Następnie wyjechał do Paryża. Tam przez osiem miesięcy ćwiczył w salach najlepszych fechtmistrzów francuskich: Luigiego Barbasettiego, Merignaca, Laurenta i innych. W Paryżu trenował ze znanymi szermierzami takimi jak: Gaudin – mistrz Igrzysk Olimpijskich w Amsterdamie w szpadzie i we florecie oraz Cattian, Laurent, Ducret, Tallandier, Lacroix. Po powrocie do Budapesztu rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w charakterze drugiego fechtmistrza. Równocześnie otworzył wraz z fechtmistrem Totham prywatną salę szermierczą. Ponadto trenował jeszcze w sali fechtmistrza Rakossyego.

¹⁴ Sprawozdanie delegata PUWFiPW dla Polskiego Związku Szermierczego; CAW PUWFiPW I 300.69.133, Pismo przewodniczącego PKOL do dyrektora PUWFiPW w sprawie przydzielenia subwencji i pozostawienia trenera Szombathelygo.

¹⁵ *Obóz szermierzy pracuje przed mistrzostwami Europy*, „Przegląd Sportowy” z 16.06.1934 roku, nr 48, s. 2.

¹⁶ A. Papée, *Na planszach czterech olimpiad*, Warszawa 1957; W marcu 1928 roku węgierski fechtmistrz Bela Szombathely, wkrótce po objęciu nadzoru nad szkoleniem kadry szermierzy, zorganizował tygodniowy trening w Budapeszcie z udziałem 5 polskich szermierzy: T. Friedricha, K. Laskowskiego, W. Segdy, J. Zabielskiego i Adama Papée. Zawodnicy trenowali tam codziennie rano w sali treningowej Szombathelygo, natomiast po południu każdego dnia w innym klubie z „dobrej klasy partnerami”. Wyjazd spełnił oczekiwania, gdyż zawodnicy mieli możliwość poznania sposobu walki niemal wszystkich czołowych zawodników węgierskich; A. Papée,

Obecność B. Szombathelyego w stolicy i próba stworzenia w „Legii” centralnego ośrodka szermierczego miała wpływ na decyzję czołowych szermierzy krakowskich: Adama Papèe, Władysława Segdy, Jerzego Zabielskiego, o przeniesieniu się do stołecznej „Legii” na początku lat 30. Wzmocnili oni sekcję do tego stopnia, że stała się ona najsilniejszym ośrodkiem w kraju. Jednak już w 1933 roku w „Legii” zarysował się kryzys. Stało się to po odejściu do Warszawianki czołowych szermierzy, m.in. kpt. M. Suskiego i kpt. Wł. Segdy, którzy mieli tam korzystniejsze warunki¹⁷.

W okresie działalności Beli Szombathelego, w szermierce polskiej zaczęła dominować szkoła węgierska, oparta na systemie włoskim. Zapoczątkowali ją fechtmistrz włoski Italo Santelli oraz inni włoscy mistrzowie i oficerowie – absolwenci Cesarsko-Królewskiego Wojskowego Instytutu Kształcenia Nauczycieli Szermierki i Gimnastyki w Wiener-Neustadt, którzy osiedlili się na Węgrzech. Odkryli oni, że prowadzenie klingi z wykorzystaniem stawu łokciowego stwarza

Na białą broń, Warszawa 1987, s. 37. Inną formą przygotowań do zawodów, obok codziennych treningów, był udział w meczach międzypaństwowych i turniejach. Taki mecz międzypaństwowy zorganizowano z Czechosłowacją w Krakowie, natomiast w Bernie rozegrali nasi reprezentanci mecz międzypaństwowy; A. Papèe, *Z rozważań szermierczych*, „Stadion” 1928, nr 10, s. 8. Również do Igrzysk Olimpijskich w 1932 roku reprezentacja Polski przygotowywała się w sposób systematyczny i planowy, pomimo trudności finansowych oraz światowego kryzysu gospodarczego, mającego także szczególnie ostry i dotkliwy przebieg w Polsce. Tym razem ekipę zgrupowano w Warszawie. Podobnie jak do poprzednich igrzysk drużyna przygotowywała się, uczestnicząc po skończeniu pracy zawodowej w treningach w Ośrodku Wychowania Fizycznego w Warszawie pod okiem fechtmistrza B. Szombathelyego. Drużyna wyjechała także na dwutygodniowy trening do Budapesztu. Rano odbywali lekki trening i gimnastykę, natomiast po południu rozgrywali walki treningowe, codziennie w innym klubie. Nasi szermierze trenowali między innymi w znanej szkole mistrza Santeliego, klubie oficerów policji (RAC) oraz rozegrali mecz z klubem Honved Tisti Club; *Szermierze polscy na mistrzostwach Węgier*, „Raz Dwa Trzy” 1932, nr 18, s. 11. Jednak główną cześcią programu był udział w mistrzostwach Węgier. Rezultatem było zdobycie brązowego medalu olimpijskiego w 1932 roku w Los Angeles; Sprawozdanie delegata PUWFIPW dla Polskiego Związku Szermierczego na konferencję w dniu 2.12.1935 roku; *W poniedziałek – obóz 14 szermierzy. Ostatni szlif przed Olimpiadą*, „Przegląd Sportowy” z 25.05. 1936 roku, nr 44, s. 3. Do igrzysk olimpijskich w Berlinie w 1936 roku również zorganizowano dwa obozy. Urządzono je w Warszawie w sali PZS, przy ul. Marszałkowskiej 138. Pierwszy trwał od 1 września 1935 roku do 26 listopada 1935 roku Brało udział w nim 19 szermierzy. Drugi obóz zorganizowano od końca maja 1936 roku do 14 czerwca 1936 roku Uczestniczyło w nim łącznie 13 szablistów i szpadzistów.

¹⁷ A. Papèe, *Na planszach czterech olimpiad*, s. 11–18, 33–50. Por. idem, *Akademickie klingi na olimpijskich planszach Paryża i Amsterdamu*, [w:] *Akademicki Związek Sportowy 1908–1983. Wspomnienia i pamiętniki*, wybór i opracowanie Ryszard Wryk, Poznań 1985, s. 59–69, idem, *Na białą broń*, s. 20–31. Największym sukcesem sportowców „Legii” było zdobycie brązowego medalu na Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1932 roku. W szablowej drużynie walczyli czterej zawodnicy „Legii”: dr A. Papèe, kpt. W. Segda, por. M. Suski, kpt. L. Lubicz-Nycz.

zagrożenie otrzymania trafienia w przedramię, ramię i zewnętrzną część twarzy. Dlatego broń zaczęto prowadzić, synchronizując łokieć i przegub. Dzięki temu ruch stał się elastyczny, miękki oraz krótszy. Dało to zwiększenie możliwości rozwoju taktycznych działań. Głównymi zasłonami były: trzecia i czwarta (z niskim położeniem kosza), a także piąta. Postawa szermiercza oparta na lekkich ruchach nóg uczyniła walkę na planszy bardziej dynamiczną niż dawniej. Jeszcze przed 1928 rokiem w węgierskim systemie szablowym wprowadzono nową zmianę – rzut (*flèche*). Na przekształcenie tego systemu wpłynęło zahamowanie stosowania w walce popularnego dotąd skoku w tył oraz wprowadzenie czynnika zaskoczenia w pracy nóg (szermierz naciera, gdy przeciwnik właśnie rozpoczął, ale jeszcze nie ukończył ruchu nóg)¹⁸. W rezultacie uproszczono technikę, zwiększono szybkość działań, zwrócono większą uwagę na przedcięcia oraz natarcia wykonywane rzutem i odpowiedzi rzutem¹⁹.

W międzyczasie w Polsce, od 1928 roku, dzięki stosowaniu metody węgierskiej, w walkach polskich szablistów uwidoczniła się większa skuteczność oraz żywsze tempo. Częściej wykonywano rzut. Po raz pierwszy wprowadzono działania zaczepne (atak) o niewiadomym zakończeniu. Poprawiono szybkość w ataku, a także technikę w odpowiedzi. Zastosowano większą ruchliwość w walce. Wprowadzono zasłony 3, 4, 5 oraz zasłony 1 i 2 jako posiłkowe²⁰.

Bela Szombathely preferował szkolenie w szabli. W wywiadzie udzielonym dla tygodnika „Stadion” z dnia 14 maja 1931 roku, nr 20, s. 11, stwierdził, że przy współczesnym rozwoju sztuki szermierczej, nie opłaca się uprawiać walki na florecie. To niestety nie było tylko jego przemyślenie, lecz przekonanie znawców fechtunku w Europie. Uważano, że walki na florecie są szkodliwe i niebezpieczne, zwłaszcza dla techniki szermierczej. W 1935 roku zainteresowanie flo-

¹⁸ I. Lukovich, L. Szabo, *Vivás, vivómesterség*, Budapest 1986, s. 35; Z.O. Schenker, *Szermierka na szable*, Warszawa – Budapeszt 1962, s. 11–17; *Bela Szombathely 32-letni mistrz szermierki i nauczyciel Polaków*, „Przegląd Sportowy” nr 100 z 14.12.1932 roku, s. 3. W 1924 roku w Paryżu (przez 8 miesięcy) pobierał lekcje u najlepszych fechtmistrzów francuskich, L. Barbasetiego, Merignaca i Laurenta.

¹⁹ Z. Czajkowski, *Luigi Barbasetti i jego szkoła*, „Sport Wyczynowy” 1993, nr 5–6, s. 107, 108. Warto dodać, że wspomniana Szkoła z Nowego Miasta (w Wiener-Neustadt) wywarła także wpływ na sposoby nauczania, technikę, taktykę, nazewnictwo itp. w wielu krajach Europy, nie tylko w Austrii, ale i na Węgrzech, Niemczech oraz w Polsce. Jej twórcą był Włoch Luigi Barbasetti, który wprowadził w niej system szermierki włoskiej, uzupełniony własnymi przemyśleniami. Wpływy austriackie w walkach na szable osłabły dopiero w latach trzydziestych pod wpływem szkoły węgierskiej („prowadzenie w szabli ruchami palców i nadgarstka, miękkość ruchów, wprowadzenie rzutu etc.”).

²⁰ K. Laskowski, *Szermierka i boks w CIWF i AWF przed i po wojnie*, [w:] *Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie imienia Generała broni Karola Świerczewskiego w latach 1929–1959, Księga pamiątkowa*, Wydawnictwo SiT, Warszawa 1960, s. 308.

retem było tak małe, że nie tylko nie zorganizowano mistrzostw Polski, ale także żadnego turnieju. Dopiero w 1937 roku uwidoczniło się zainteresowanie tą bronią. Wzrosła również frekwencja na turniejach floretowych.

Jego praca i współpraca polskich szkoleniowców przyczyniła się w Polsce do wzrostu wyników i poziomu szermierki, zwłaszcza w szabli.

W trakcie działalności szkoleniowca węgierskiego w dniu 2 marca 1929 roku Walne Zgromadzenie Polskiego Związku Szermierczego przyjęło nowy statut – obowiązujący do 1939 roku, wzorowany na statucie Węgierskiego Związku Szermierczego. B. Szombathely promując szermierkę – a zarazem swoją osobę, zamieszczał w prasie sportowej artykuły fachowe popularyzujące fechtunek²¹.

Nowatorem w zakresie techniki, taktyki i metodyki treningu, w tym również w sposobach prowadzenia lekcji indywidualnej – na szable, był fechtmistrz węgierski László Borosodiyi. Tę nową metodę nauczania szabli na podstawie systemu węgierskiego wprowadził także B. Szombathely²². W trakcie lekcji (według L. Borsodiyego) uczeń musiał intuicyjnie przewidzieć działanie fechtmistrza o znanym zakończeniu, na podstawie metody statystycznej. Warunkiem było prawidłowe odczytanie przez ucznia intencji trenera i wybór właściwej akcji – wybranej spośród kilku do wyboru – np. cięcia na głowę albo cięcia na pierś, albo cięcia na rękę²³. Obok niego własne koncepcje do techniki i taktyki walki wprowadzali także Kazimierz Laskowski i Stanisław Zagacki, którzy odbyli staże we włoskiej szkole dla fechtmistrzów w Farnesine²⁴.

Efektom pracy szkoleniowca węgierskiego i polskich trenerów było wywalczenie przez polskich szablistów dwóch brązowych medali mistrzostw Europy – w trakcie sześciu startów – w 1930 roku w belgijskiej miejscowości Leodium (Liège) i w 1934 roku (w Warszawie) oraz trzech medali mistrzostw Europy dla wojskowych – w ciągu trzech startów – (w 1930 roku w Ostendzie w turnieju indywidualnym w szabli Kazimierz Laskowski wywalczył wicemistrzostwo Europy, a drużyna szablowa zajęła trzecie miejsce, następnie w 1937 roku w Pary-

²¹ CAW PUWFiPW I 300.69.133, Pismo przewodniczącego PKOL do dyrektora PUWFiPW w sprawie przydzielenia subwencji i pozostawienia trenera Szombathelyego; Sprawozdanie delegata PUWFiPW dla Polskiego Związku Szermierczego. W statucie uwzględniono podział obszaru państwa polskiego na okręgi. Określono kompetencje władz, podział szermierzy na klasy oraz sprecyzowano kompetencje PZS w stosunku do okręgów.

²² K. Laskowski, *Szermierka i boks w CIWF i AWF przed i po wojnie*, s. 308.

²³ Z. Czajkowski, *Taktyka i psychologia w szermierce*, Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach, Wydanie II, zmienione i poszerzone, Katowice 2007, s. 55.

²⁴ A. Pawelek, *Centralna Szkoła Wojskowa Gimnastyki i Sportów w Poznaniu*, Poznań 1929, s. 87; A. Papée, *Na planszach czterech olimpiad*, s. 34; K. Laskowski, *Z zagadnień taktyki w szermierce*, „Wychowanie Fizyczne” 1935, nr 6, s. 4; S. Sołtan – relacja ustna. Kraków 2 X 1986 roku; M. Łuczak, hasło: *Zagacki Stanisław (1900–1981)*, [w:] *Słownik biograficzny wychowania fizycznego i sportu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1989, nr 1.

zu zespół szablistów zajął drugie miejsce) i złotego medalu w szabli w konkurencji drużynowej w Akademickich Mistrzostwach Świata w 1939 roku w Monaco.

Czterokrotne występy w Igrzyskach Olimpijskich (1924, 1928, 1932, 1936) zakończyli zdobyciem dwóch brązowych medali w szabli, w konkurencji drużynowej w 1928 roku i w 1932 roku, oraz wysokiego czwartego miejsca w 1936 roku²⁵.

Warto dodać, że w roku 1938 do Polski przyjechał fechtmistrz Janos Kevey (również absolwent Szkoły w Wiener-Neustadt), który po otrzymaniu dyplomu profesora szermierki Magyar királyi honved sporttanar és vivómesterképző intézet (Węgierskiej Królewskiej Szkoły Sportu Wojskowego i Szermierki) w Budapeszcie (w 1935 roku) pracował tam jako fechtmistrz w trzech broniach, a następnie przez rok 1938 szkolił polską drużynę narodową²⁶.

Jeszcze w 1939 roku w trakcie II wojny światowej poległo wielu znanych szermierzy. Na terenie Węgier znaleźli się Antoni Franz i Camilla Mądral, która uprawiała tam szermierkę pod okiem fechtmistrza Santellego²⁷.

W okresie II Rzeczypospolitej sport szermierczy, mimo że uprawiano go w wielu ośrodkach, nie miał większego zasięgu społecznego. Przyczyn było wiele, m.in. niskie subwencje państwowe na rozwój tej dyscypliny oraz koszty związane z zakupem drogiego sprzętu, a także bardziej dynamiczny rozwój innych sportów, docierających na ziemię polską z krajów Europy Zachodniej. Mimo to, Polacy od 1928 roku należeli do ścisłej czołówki światowej w szabli,

²⁵ A. Papée, *Na białą broń*, s. 52.

²⁶ A. Martincic, *Kevey und seine Fechtschule*, Graz 1983, s. 5. J. Kevey ukończył budapeszteńską Ludovica. W roku 1933 został wypromowany na porucznika i zobowiązany do służby w Akademii Wojskowej w Szeged, do roku 1935. Zakończył swą karierę oficerską, wstąpił w 1935 do SPOTI i uzyskał w roku 1935 dyplom profesora szermierki; R. Cohen, *By the sword*, Wyd. Pan Books, New York 2002, s. 416. W 1939 Kevey trafił do armii, gdzie został adiutantem generała Miklósa Horthyego, zagorzałego antysemitę. W 1940 roku zdobył mistrzostwo Węgier w szpadzie. Kiedy jego kraj został zajęty przez wojska niemieckie, walczył po stronie swoich nowych mistrzów. W 1945 roku, gdy oddziały sowieckie zajęły Budapeszt, Kevey został majorem Nowej Armii Demokratycznej. Wówczas Horthy został skazany za przestępstwa wojenne przeciwko ludności pochodzenia żydowskiego. Kevey uwikłany w kolaborację, również został osadzony na kilka miesięcy w więzieniu. W odosobnieniu przemyślał teorię szermierki na szable i doszedł do wniosku, iż możliwa jest nowa metoda, oparta na prostych i ograniczonych, ale szybkich ruchach, i przede wszystkim na ogólnej mobilności. Wszystkie swoje natarcia oparł na fle-szu (rzucie). W Budapeszcie nie było dla niego pracy, gdzie był uważany za zdrajcę. Po inwazji w 1939 roku na Polskę liczni oficerowie polscy uciekali na Węgry, z chęcią dalszej walki z Niemcami. Kiedy Węgry przystąpiły do wojny po stronie Niemiec, Kevey stał się jednym z tych, co pomagali ukrywać się tymże oficerom. Po roku 1945 wielu tych oficerów objęło ważne stanowiska a jego określili jako bohatera.

²⁷ A. Młodzianowska, „Początki sportu szermierczego kobiet w Polsce (do 1980 r.)”, praca magisterska, AWF, Warszawa 1982, s. 65. Poza tym pomagała ona Polakom przedostawać się do Francji, za co w 1944 roku aresztowano ją i wywieziono do pracy w Austrii.

ustępując jedynie Węgrom i Włochom, z powodzeniem włączając się do rywalizacji z zespołami USA, Francji i Niemiec. Na uwagę zasługiwał duży postęp zespołu szpadzistów. Niższy poziom reprezentowały florecistki i floreciści.

3. W nowej rzeczywistości lat 1945–1959

Po wyzwoleniu Polski w 1945 roku społeczeństwo przystąpiło do odbudowy kraju. Stopniowo odradzało się życie sportowe. Początkowo działacze rekonstruowali struktury organizacyjne polskiego sportu, opierając się na wzorcach przedwojennych. Najwcześniejsze kluby i sekcje szermiercze powstały na Śląsku, m.in. w Katowicach, Czeladzi, Bytomiu, Chorzowie, a następnie Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Wrocławiu i innych miastach. Wkrótce istniało już 7 klubów na Śląsku, 4 w Łodzi, 2 w Krakowie, 1 w Sopocie, 1 w Poznaniu.

21 października 1945 roku, wybrano pierwszy po wojnie Zarząd Polskiego Związku Szermierczego z siedzibą w Katowicach²⁸, którego działalność skupiona była przede wszystkim na poczynaniach organizacyjnych, polegających m.in. na zapewnieniu odpowiedniej ilości sprzętu sportowego, sal do treningów, rejestracji zawodników, klubów, reaktywowaniu okręgowych związków szermierczych i powoływaniu nowych, ustaleniu kalendarza imprez i regulaminu, itp. PZS nawiązał też kontakty z FIE oraz z federacjami krajowymi, m.in. Francji, Czechosłowacji, organizował mecze międzypaństwowe. W pierwszych latach uwagę skierowano przede wszystkim na przygotowania do Szermierczych Mistrzostw Świata w 1947 roku, Akademickich Mistrzostw Świata i Igrzysk Olimpijskich w 1948 roku, oraz na szkolenie i doszkalanie kadry instruktorskiej. Powołano kadrę olimpijską i zorganizowano obozy szkoleniowe. Podjęto próby popularyzacji szermierki wśród szerokich kręgów społeczeństwa²⁹.

W celu podniesienia poziomu sportowego szermierki w październiku 1947 roku PZS zaangażował w charakterze trenera kadry narodowej w szabli węgierskiego fechtmistrza majora Janosa Keveya, byłego mistrza Węgier w szpadzie³⁰. Wkrótce jemu i polskim trenerom, działaczom PZS, społecznikom klubowym i zawodnikom polska szermierka zawdzięczała sukcesy międzynarodowe, zwłaszcza w szabli, a w mniejszym stopniu we florecie i szpadzie. Był to także efekt działalności Zespołu szkoleniowego Społecznej Sekcji Szermierki Głównego Komitetu Kultury Fizycznej, który zaproponował bardziej wszechstronne metody

²⁸ Komunikat PZS nr 1, Katowice 12.11.1945 roku, s. 1.

²⁹ B. Borzęcki, *Białą bronią urzeczeni*, PZS, Warszawa 1994, s. 159–160; Z. Czajkowski, *Nowa szermierka*, wydanie I, wyd. MON, GKKF, Warszawa 1951, s. 42; *60-lecie Polskiego Związku Szermierczego*, Cz. II: 1945–1982, Rybnik, b.r.w., s. 1–5.

³⁰ Komunikat PZS nr 1/47, Katowice 20.11.1947 roku.

przygotowania szermierzy, prezentowane m.in. na kursach dla instruktorów i trenerów³¹.

Przed II wojną światową i w pierwszych latach po jej zakończeniu, pracowano systematycznie jedynie podczas tzw. sezonu szermierczego. Później zaprawa szermiercza w Polsce trwała przez cały rok. Na początku lat 50. do treningu szermierzy wprowadzono podział roku treningowego, który obejmował trzy okresy: przygotowawczy (wstępny), zasadniczy (główny) i końcowy (przejściowy). Okres przygotowawczy przypadał na wrzesień i październik. Od listopada do czerwca trwał okres zasadniczy, a w lipcu i sierpniu – przejściowy³². Zgrupowania szkoleniowe dla seniorów reprezentujących kraj organizowano przed meczami międzypaństwowymi³³.

Działalność węgierskiego trenera była udaną próbą powtórzenia sytuacji z okresu międzywojennego, kiedy to dzięki jego rodakowi, B. Szombathelyemu, polscy szablisty uzyskali dwa brązowe medale olimpijskie. Decyzja ta była słuszna, bowiem polscy szkoleniowcy, których wojna zmusiła do bezczynności, nie mieli możliwości zapoznania się z nowszymi metodami treningu³⁴.

Realizację ich powierzono trenerowi majorowi Janosowi Keveyowi, który opracował i stosował nowe formy treningu, opartego na dużej ruchliwości w starciu szermierczym, szybkich akcjach i nieskomplikowanej taktyce³⁵. Miał on świadomość, że starą klasyczną metodą nie da się w krótkim czasie wychować mistrzów świata. W tym celu korzystał z różnych nauk, dokonując swoistej rewolucji na rzecz szermierki dynamicznej. Postawę szermierczą, ruchy nóg zaadaptował od Büchlera, Konrada Lorenza i Craiggela; system ofensywny (natarcia) z historii wojen, a szybkość dzięki wyćwiczeniu warunkowych odruchów mięśniowych znanych z fizjologii.

J. Kevey duży nacisk kładł na ruchliwość, redukując do minimum liczbę akcji szermierczych. Dzięki temu, w krótkim czasie nauczył perfekcyjnego wykonania kilku akcji szermierczych. Potrafił przekonać do swojej metody grono

³¹ W. Zabłocki, *Jak to na obozie ładnie (List z Chylic)*, „Przegląd Sportowy” 10.09.1957, nr 139, s. 2.

³² Z. Czajkowski, *Szermierka na florety*, Wyd. SiT, Warszawa 1987, s. 146–147.

³³ Komunikat PZS nr VI, Katowice 17 maja 1946 roku, s. 1; *O tytuł najbardziej wszechstronnego szermierza*, „Sport” 25.01.1963, nr 10, s. 1; *Szermierzy trójbój domeną Parulskiego*, „Sport” 28.01.1963, nr 11, s. 1.

³⁴ „Sport” 1947 roku; pismo T. Friedricha Przewodniczącego Delegatury PZS do J. Pieczyńskiego, Kraków 24 I 1950 roku; A. Martincic, *Kevey und seine Fechtschule*, Graz 1983, s. 5.; P. Pietraszek, „Janos Kevey – sylwetka trenera, twórcy sukcesów polskich szablistów w latach 1947–1958”, praca magisterska, AWF, Warszawa 1985, s. 13.

³⁵ J. Kevey, *Szermierka na szable, Podstawy nowoczesnej techniki szablowej*, wyd. GKKF, Warszawa 1952, s. 5–174; L. Lachowicz, *Rola CIWF i AWF w kształceniu instruktorów i trenerów dla ruchu sportowego*, [w:] *Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie imienia Generała broni Karola Świerczewskiego...*, s. 342.

zdolnej młodzieży³⁶. W jego metodzie zawodnicy większość natarć wykonywali rzutem. W obronie stosowali odskok, a bezpośrednio po nim rzut, który był wykonywany z maksymalną szybkością.

Jednak zbyt przesadne uproszczenie techniki i zubożenie taktyki, niedoskonałe wykształcenie podstawowe nie rokowały dalszego doskonalenia się i skuteczności w walce. Wkrótce jego system został udoskonalony przez wielu polskich trenerów, którzy zwrócili uwagę na dokładność ruchów i wszechstronność techniczno-taktyczną³⁷. Warto dodać, że w latach 50. i 60. w szermierce na szable natarcia stanowiły połowę wszystkich działań w walce, zaśłony i odpowiedzi – 30 procent, przeciwnatarcia (w tym przedcicia na rękę) – 20 procent³⁸.

Polscy floreciści i szabliści w latach 50. stosowali wprowadzone w walce przez mjr. J. Keveya skoki w przód i w tył. Poza zmęczeniem nie odnosiło to skutku, tym bardziej, że szkolenie we florecie odbywało się według tych samych zasad, co w szabli i szpadzie.

System Janosa Keveya obok wielu zalet posiadał także wady. Wśród nich Zbigniew Czajkowski wymienił, m.in. „przesadne uproszczenie techniki, a co za tym idzie, zubożenie taktyki (co ułatwiało rozpoznanie założeń taktycznych naszych szermierzy przez bardziej doświadczonych przeciwników); niedokładne, pobieżne i niedbałe wykształcenie podstawowe [...] np. [...] «wykoślawienie» postawy szermierczej; mała trwałość i mała plastyczność mechanicznie przyswojonych nawyków ruchowych; zupełny brak objaśnień słownych w nauczaniu podstawowym; brak planowania i podziału roku na okresy treningowe; nużący, jednostajny i jednostronny trening; brak stosowania zasady indywidualizacji i stopniowania trudności przez wprowadzenie nowych pierwiastków techniki i taktyki, [...] brak perspektyw dalszego doskonalenia się [...], nauczanie floretu i szpady według zupełnie tych samych zasad co szabli [...]”

Jednak mimo wielu usterek systemu prowadzonego przez J. Keveya jego zasługi dla rozwoju sportu szermierczego w Polsce są niezaprzeczalne i należy ocenić je bardzo wysoko³⁹.

Warto podkreślić, że w systemie szkolenia J. Keveya istotną funkcję szkoleniową w przygotowaniu do igrzysk olimpijskich i innych ważnych zawodów spełniały treningi w klubach sportowych, kontakty międzynarodowe i obozy, m.in. z udziałem ekip zagranicznych. W pierwszych latach po zakończeniu wojny reprezentanci Polski odnowili kontakty z zespołami innych krajów. Do 1956 roku najczęściej spotykali się z Węgrami 11 – razy, Francją – 9, Austrią i ZSRR – po 7⁴⁰.

³⁶ A. Martincic, *Kevey und seine Fechtschule*, s. 7–8.

³⁷ Z. Czajkowski, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki*, wyd. SiT, Warszawa 1968, s. 58–102.

³⁸ Z. Czajkowski, *Taktyka i psychologia w szermierce*, Cz. I. wyd. AWF, Katowice 1984, s. 158–161.

³⁹ Z. Czajkowski, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki...*, s. 92–95.

⁴⁰ J. Nawrocki, J. Mrzygłód, *W szeregu stalowych kling*, wyd. SiT, Warszawa 1957, s. 114–119.

Istotną rolę odgrywały także wspomniane obozy przygotowawcze. Na przykład przed Igrzyskami Olimpijskimi w Helsinkach w 1952 roku zorganizowano pięć obozów treningowych: w Budapeszcie, Warszawie, Moskwie, Leningradzie, Zakopanem i Helsinkach⁴¹. W Budapeszcie przez kilka tygodni szermierze Polscy trenowali z najlepszymi szablistami świata. Następnie przez trzy tygodnie odbywali treningi z szermierzami radzieckimi w Leningradzie i w Moskwie⁴². Wprawdzie w tym samym roku ciężka praca na obozach nie dała wymiernego efektu, ale w następnym szabliści zdobyli pierwsze medale w szabli, a w kolejnych latach – następne medale⁴³.

Pierwszy złoty medal Mistrzostw Świata Juniorów uzyskał Wojciech Zabłocki w 1953 roku⁴⁴. W tym samym roku na Mistrzostwach Świata Seniorów drużyna szablistów (Wojciech Zabłocki, Jerzy Pawłowski, Leszek Suski, Zygmunt Pawłas, Zbigniew Czajkowski) zdobyła brązowy medal⁴⁵.

W ciągu następnych lat szabliści zdobyli kolejne medale. W 1957 roku w Paryżu Jerzy Pawłowski w turnieju indywidualnym wywalczył tytuł mistrza świata⁴⁶.

Wprawdzie z Igrzysk Olimpijskich w Helsinkach (1952 rok) szermierze wrócili bez medalu, to jednak zademonstrowali niezwykle ofensywny styl walki. Ów styl charakteryzował się dobrym wyczuciem dystansu i sytuacji w walce oraz ripostami. Podczas Igrzysk Olimpijskich w Helsinkach (1952 rok) prezentowane umiejętności sprawiły, że nazwano Polaków „cudownymi dziećmi”.

Przed Igrzyskami w 1956 roku zreorganizowano pracę PKOl i wprowadzono nowe założenia szkoleniowe. Do Melbourne wyjechało tylko 6 szablistów: Marek Kuszewski, Zygmunt Pawłas, Jerzy Pawłowski, Andrzej Piątkowski, Wojciech Zabłocki i Ryszard Zub, którzy wywalczyli dwa srebrne medale – w konkurencji indywidualnej (Jerzy Pawłowski) i zespołowej⁴⁷.

⁴¹ A. Martincic, *Kevey und seine Fechtschule*, s. 16.

⁴² Z. Czajkowski, *Nowa szermierka*, wyd. II – 1954, s. 47; W. Wieromiej, *Polak w finale turnieju szermierzy Węgier*, „Przegląd Sportowy” 8.06.1952, nr 15, s. 1, 3; *Szermierze trenują w Zakopanem*, „Przegląd Sportowy” 15.05.1954, nr 40, s. 3.; *Szermierze dobrze przygotowani do startu w Luksemburgu*, „Przegląd Sportowy” 3.06.1954, nr 47, s. 5; W. Zabłocki, *Głos w sprawie Kevey’a zabiera zawodnik*, „Przegląd Sportowy” 10.08.1957, nr 121; idem, *Jak to na obozie ładnie*, „Przegląd Sportowy” 10.09.1957, nr 139, s. 2.

⁴³ Z. Czajkowski, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki...*, s. 100.

⁴⁴ Z. Czajkowski, *Nowa szermierka*, wydanie II – 1954, s. 56.

⁴⁵ Ibidem, s. 57.

⁴⁶ J. Mrzygłód, *J. Pawłowski pierwszą szablą świata*, „Przegląd Sportowy” 30.09.1957, nr 150, s. 1; J. Mrzygłód, *16 wygranych walk najlepszego w świecie rycerza szabli*, „Przegląd Sportowy” 30.09.1957, nr 150, s. 2. J. Mrzygłód, *Za zarozumiałość i brak sumienności w pracy tylko brązowy medal dla szablistów*, „Przegląd Sportowy” 28.09.1957, nr 149, s. 1, 3.

⁴⁷ *50 lat na olimpijskim szlaku*, wyd. SiT, Warszawa 1974, s. 193. Wojciech Zabłocki zajął szóste miejsce. Zob. J. Łysakowski, *Polskie związki sportowe*, [w:] *Kartki z historii kultury fizycznej i turystyki 1945–1964*, s. 174–178.

Osiągane sukcesy szermierzy w rywalizacji międzynarodowej sprawiły, że polską reprezentację zaliczano do czołowych na świecie w szabli. Od tej pory rezultaty uzyskiwane przez nich wyznaczały im miejsce na arenie międzynarodowej⁴⁸.

Spośród Polaków największe sukcesy indywidualne w szabli uzyskiwał Jerzy Pawłowski, który w Igrzyskach Olimpijskich w 1956 roku zajął II miejsce, a na Mistrzostwach Świata w 1957 roku – I miejsce, 1958 roku – III miejsce. Drużynowo Polacy zajmowali następujące miejsca: w Igrzyskach Olimpijskich w 1956 roku – II miejsce, w Mistrzostwach Świata: II miejsce w 1954 roku i – III miejsce w 1953, 1957 i 1958 roku.

Do 1958 roku w szabli w klasyfikacji indywidualnej i zespołowej prym wiodli zawodnicy Węgier, w szpadzie najlepsi byli zawodnicy włoscy, a we florecie i szpadzie dominowali Francuzi i Włosi.

System szablowy J. Keveya przyjęło wielu polskich trenerów. Udoskonalono go jednak dzięki wykorzystaniu teorii i praktyki przekazywanej na kursach i obozach szkoleniowych z udziałem trenerów i instruktorów oraz stosowaniu większej dokładności ruchów i zwiększonej wszechstronności techniczno-taktycznej. Efektem wprowadzenia nowych metod i form do treningu były jeszcze lepsze osiągnięcia w postaci uzyskania jeszcze większej liczby medali niż w okresie, gdy trenerem narodowej reprezentacji był J. Kevey⁴⁹.

Wpływ na to mieli już polscy fechtmistrzowie, którzy potrafili harmonijnie łączyć umiejętności nauczania działań, taktyki walki z kształtowaniem wiary we własne siły. Ich praca to m.in. połączenie skutecznego przekazywania wiedzy, sprawności i umiejętności z równoczesnym kształtowaniem u zawodnika pewności siebie i śmiałości⁵⁰. Dzięki wymienionym fechtmistrzom i polityce władz państwowych systematycznie wzrastała liczba sekcji szermierczych zarejestrowanych w Polskim Związku Szermierczym z 32 w 1947 roku do 72 w 1958 ro-

⁴⁸ Sprawozdanie Zarządu Głównego PZS za okres 30.06.1958 do 1.12.1958 roku; B. Węgrzyn, „Rozwój sportu szermierczego na Górnym Śląsku w latach 1945–1970”, praca magisterska, WSWF, Katowice 1978, s. 59.

⁴⁹ Z. Czajkowski, *Teoria i metodyka współczesnej szermierki*, s. 92–95. Rekordową liczbę tytułów mistrzowskich w latach 1932–1960 – 7 – osiągnął Aladar Gerevich (Węgry) w szabli indywidualnie i zespołowo, a rekordzistą w zdobywaniu medali był Edoardo Mangiarotti (Włochy), który wywalczył 13 medali we florecie, szpadzie – indywidualnie i drużynowo (5 złotych, 5 srebrnych i 3 brązowe).

⁵⁰ Z. Czajkowski, *Poradnik trenera*, Resortowe Centrum Metodyczno-Szkoleniowe Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa 1994, s. 113–122. M.in. Jan Pieczyński, Zygmunt Fokt, Stanisław Zagacki, Leon Kozłowski, Władysław Kurpiewski, Aleksander Wójcicki, Antoni Sobik, Teodor Zaczek, Władysław Popiel, Jerzy Buczak, Adolf Czapionka, Kazimierz Laskowski.

ku, a uprawiających szermierkę z 176 do 1319 zawodników⁵¹. W 1956 roku w szermierce pracowało 57 szkoleniowców⁵². W roku następnym liczba szkoleniowców wzrosła do 112⁵³, a w następnych latach nastąpił nieznaczny spadek zatrudnienia do 107 osób⁵⁴. Szermierka nie była sportem uprawianym masowo, jak np. piłka nożna czy inne gry sportowe, toteż liczba kadry zaangażowanej w procesie szkolenia oraz zawodników uprawiających sztukę fechtunku nie była imponująca.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Bela Szombathely i Janos Kevey, stosując nowe metody szkoleniowe, doprowadzili do wzrostu poziomu sportowego polskich szermierzy, co zaowocowało zdobyciem przez nich czterech medali olimpijskich w szabli (1928, 1932, 1956).

Parafrazując słowa Raoula Clery, można stwierdzić, że „szermierze stosowali taktykę, dostosowaną do reprezentowanego przez nich poziomu technicznego” oraz poziomu techniczno-taktycznego reprezentowanego przez ich przeciwników⁵⁵.

Summary

Influence of the Theoretical and Practical Conception of Hungarian Trainers on the Triumphs of Polish Fencing

In the interwar Poland, till 1928, the sabre fencing was trained mostly according to the Italian method. But when – in 1928 – the Hungarian fencing master Bela Szombathely, arrived to Poland, the Hungarian method became prevailing. The fleche was used more and more frequently. For the first time the attack with unknown ending was introduced. The attack velocity and ripost technique

⁵¹ Sprawozdanie Zarządu Głównego PZS za okres 30.06.1958 do 1.12.1958 roku; B. Węgrzyn, *Rozwój sportu szermierczego na Górnym Śląsku w latach 1945–1970*, s. 59.

⁵² „Przegląd Sportowy” 1956, nr 2, s. 2. Najwięcej trenerów zarejestrowanych w 1956 roku było w lekkiej atletyce – 250, gimnastyce – 197, piłce nożnej – 135, boksie – 130, szermierce – 57, a najmniej w kajakarstwie – 6. W szermierce w 1956 roku rozmieszczenie trenerów w miastach było następujące: w Bydgoszczy – 3, Gdańsku – 3, Kielcach – 1, Krakowie – 5, Łodzi – 4, Opolu – 1, Poznaniu – 2, Rzeszowie – 1, Stalinogrodzie (Katowicach) – 10, Szczecinie – 3, Warszawie – 22, Wrocławiu – 2.

⁵³ J. Lysakowski, *Kadra szkoląca w masowym wychowaniu fizycznym*, „Biuletyn Informacyjny GKKFiT”, nr 10, Warszawa 1972, s. 41; Pismo w sprawie odpowiedzi Zarządu PZS na zapytanie (notę) Ambasady Egipskiej odnośnie do zgody na propozycję trenera J. Keveya, a uczynioną przedstawicielom egipskiej federacji szermierki, b.m.r.w., s. 3–4.

⁵⁴ *Rozwój organizacji sportowych i wychowania fizycznego w latach 1957–1960. Analiza statystyczna*, wyd. GKKFiT, Departament Organizacyjny, Warszawa 1961, s. 35, 39, 55.

⁵⁵ Z. Czajkowski, *Taktyka i psychologia w szermierce*, Wydanie II, zmienne i poszerzone..., s. 55.

became improved. Major mobility was recommended. The actions of appreciable simplicity and practical sense contributed to the success of Polish fencers.

In 1938, under the influence of the Hungarian sabre fencers, trained by fencing coach Borsody, the training in Poland began to be patterned after his method.

After the II world war, in 1947, the fencing master, major Janos Kevey, after his arrival to Poland, was able to convince the group of talented young people of his method. In a short time he taught his pupils to execute perfectly some fencing actions. He laid strong emphasis on the mobility. The competitors executed most actions by fleche. On defense they made leap back and just after the fleche attack, with maximal speed.

However, in spite of the deficiencies of the Janos Kevey system, his merits for the development of the fencing sport in Poland are to be appreciated very high. Many Polish trainers adapted and improved the Janos Kevey sabre system. The successes of Polish fencers on the international sports arena, peculiarly in sabre, ensue from the considerable contribution of the Hungarian trainers – Bella Szombately and Janos Kevey – to the development of the fencing sport in our country – for ten years before and ten years after the II world war. The sign there of was the gaining – among others – four Olympic medals in sabre - the Polish national arms.

Key words: Fencing, methods trainings, saber, development of fencing, fencing in Poland.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

Państwowy Urząd Wychowani Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego I-300.69.133; I-300.69.134.

Pismo przewodniczącego PKOL do dyrektora PUWFiPW w sprawie przydzielenia subwencji i pozostawienia trenera Szombathelyego.

Pismo w sprawie odpowiedzi Zarządu PZS na zapytanie (notę) Ambasady Egipskiej odnośnie do zgody na propozycję trenera J. Keveya, a uczynioną przedstawicielom egipskiej federacji szermierki, b.m. i r.w.

Sprawozdanie delegata PUWFiPW dla Polskiego Związku Szermierczego; Pismo przewodniczącego PKOL do dyrektora PUWFiPW w sprawie przydzielenia subwencji i pozostawienia trenera Szombathelyego.

Sprawozdanie delegata PUWFIPW dla Polskiego Związku Szermierczego na konferencję w dniu 2.12.1935 roku.

Sprawozdanie Zarządu Głównego PZS za okres 30.06.1958 do 1.12.1958 roku.

Sprawozdanie Zarządu Polskiego Związku Szermierczego z 1935 roku.

Umowa trenera Szombathely.

Pismo T. Friedricha Przewodniczącego Delegatury PZS do J. Pieczyńskiego, Kraków 24 I 1950 roku.

Sołtan S., Manuskrypt, maszynopis.

II. Relacje

S. Sołtan – relacja ustna. Kraków 2 X 1986 roku.

III. Źródła drukowane

Komunikaty

Komunikat PZS nr 1, Katowice 12.11.1945 roku.

Komunikat PZS nr 1/47, Katowice 20.11.1947 roku.

Komunikat PZS nr VI, Katowice 17 maja 1946 roku.

Łysakowski J., *Kadra szkoląca w masowym wychowaniu fizycznym*, „Biuletyn Informacyjny GKKFiT”, nr 10, Warszawa 1972.

Przewodnik Sportowy, red T. Sawicki i W. Kwast, wyd. Nakładem Księgarni J. Lisowskiej, Warszawa 1933.

Rozwój organizacji sportowych i wychowania fizycznego w latach 1957–1960. Analiza statystyczna, wyd. GKKFiT, Departament Organizacyjny, Warszawa 1961.

60-lecie Polskiego Związku Szermierczego, Cz. II: 1945–1982, Rybnik, b.r.w.

Prasa

„Kultura Fizyczna” 1956.

„Przegląd Sportowy” 1932, 1934, 1936, 1952, 1954, 1956, 1957.

„Raz Dwa Trzy” 1932.

„Roczniki Naukowe AWF w Warszawie”, Warszawa 1974

„Roczniki Naukowe WSWF”, Kraków 1964.

„Sport Wyczynowy” 1993.

„Sport” 1947, 1963.

„Stadion” 1927.

„Wychowanie Fizyczne” 1935.

„Wychowanie Fizyczne i Sport” 1957, 1963, 1982, 1989.

B. Literatura

- 50 lat na olimpijskim szlaku, wyd. SiT, Warszawa 1974.
- Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie imienia Generała broni Karola Świerczewskiego w latach 1929–1959, Księga pamiątkowa, Wydawnictwo SiT, Warszawa 1960.
- Akademicki Związek Sportowy 1908–1983. Wspomnienia i pamiątki, wybór i opracowanie Ryszard Wryk, Poznań 1985.
- Borzęcki B., *Białą bronią urzeczeni*, PZS, Warszawa 1994.
- Cohen R., *By the sword*, Wyd. Pan Books, New York 2002.
- Czajkowski Z., *Nowa szermierka*, wydanie I, wyd. MON, GKKF, Warszawa 1951.
- Czajkowski Z., *Poradnik trenera*, Resortowe Centrum Metodyczno-Szkoleniowe Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa 1994.
- Czajkowski Z., *Szermierka na florety*, Wyd. SiT, Warszawa 1987.
- Czajkowski Z., *Taktyka i psychologia w szermierce*, Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach, wydanie II, zmienione i poszerzone, Katowice 2007.
- Czajkowski Z., *Taktyka i psychologia w szermierce*, Cz. I. wyd. AWF, Katowice 1984.
- Czajkowski Z., *Teoria i metodyka współczesnej szermierki*, wyd. SiT, Warszawa 1968.
- Grot Z., Gaj J., *Zarys dziejów kultury fizycznej w Wielkopolsce*, Wyd. PWN Warszawa – Poznań 1973.
- Kevey J., *Szermierka na szable. Podstawy nowoczesnej techniki szablowej*, wyd. GKKF, Warszawa 1952.
- Lukovich I., Szabo L., *Vivás, vivómesterség*, Budapest 1986.
- Martincic A., *Kevey und seine Fechtschule*, Graz 1983.
- Nawrocki J., Mrzygłód J., *W szczękę stalowych kling*, wyd. SiT, Warszawa 1957.
- Papèe A., *Na białą broń*, Warszawa 1987.
- Papèe A., *Na planszach czterech olimpiad*, Warszawa 1957.
- Pawełek A., *Centralna Szkoła Wojskowa Gimnastyki i Sportów w Poznaniu*, Poznań 1929.
- Schenker Z. O., *Szermierka na szable*, Warszawa – Budapeszt 1962.
- Snopko J., *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Galicji 1867–1914*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 1997.
- Spyra S., *Szermierka. Metodyka nauczania. Floret – szabla – szpada*, Warszawa 1970.
- Wasztyl R., *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Wydawnictwo Monograficzne nr 60 AWF w Krakowie, Kraków 1993.

Prace niepublikowane

Młodzianowska A., „Początki sportu szermierczego kobiet w Polsce” (do 1980 r.), praca magisterska, AWF Warszawa 1982.

Pietraszek P., „Janos Kevey – sylwetka trenera, twórcy sukcesów polskich szabelistów w latach 1947–1958”, (praca magisterska), AWF Warszawa 1985.

Węgrzyn B., „Rozwój sportu szermierczego na Górnym Śląsku w latach 1945–1970”, (praca magisterska), WSWF Katowice 1978.